

ПАРТИЦИПАТОРНИЙ БЮДЖЕТ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Постановка проблеми. Сталий розвиток інституту місцевого самоврядування в сучасних демократіях, запровадження принципів субсидіарності, регіоналізації та децентралізації зумовлює необхідність здійснення в Україні системних реформ, спрямованих на активізацію місцевих ініціатив. Одним із дієвих інструментів активізації місцевих громад є партиципаторний бюджет, практика впровадження якого в Україні лише набирає обертів та потребує аналізу, а за успішної реалізації - підтримки. Актуальними стають дослідження найуспішніших ініціатив у цій царині.

Постановка завдання. Мета представленої статті полягає в дослідженні інституту партиципаторного бюджетування, здійсненні аналізу передумов для його запровадження в Україні на основі кращого європейського та світового досвіду, успішної практики організації та проведення партиципаторного бюджетування у м. Суми у поточному році.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У численних працях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячених проблематиці організаційного забезпечення діяльності самоврядних структур, розглядаються окремі напрями реалізації політики територіального розвитку. Під час написання наукової роботи теоретичним підґрунтям для представленого дослідження стали роботи В.Б. Авер'янова, Г.В. Атаманчука, О.Ф. Андрійко, М.О. Баймуратова, Ю.П. Битяка, Н.Р. Нижник, І.В. Яковюка та багатьох інших. Але жодний із цих та інших

поважних авторів не концентрував свою увагу на сучасних можливостях формування партиципаторного бюджету.

Виклад основного матеріалу. Партиципаторний бюджет – демократичний процес дискусії та прийняття рішень, в якому кожен мешканець населеного пункту вирішує, в який спосіб витратити частину муніципального бюджету»¹. Залучення мешканців до процесу ухвалення рішень з розподілу бюджетних коштів на реалізацію їх власних проектів – один з найвиразніших прикладів використання норм прямої демократії.

В Європі ця практика набула популярності на поч. ХХІ ст. Першопрохідцями стали Німеччина та Іспанія. Активно запроваджується практика партиципаторного бюджетування у республіці Польща, де цей процес також називають «бюджет участі». Партиципаторне бюджетування в Польщі проходило у різних містах (Домброва, Гурніча, Люблін, Лодзь, Краків, Сопот, Варшава, а також декількох селищ, в яких завдяки підтримці Фонду ім. С. Баторія і асоціації «школа лідерів», відбувалась реалізація завдання «Селищний бюджет» в рамках акції «Твій Голос, Твій Вибір»².

Дослідження практики міст, які використовують цю форму прямої демократії вказують, що її наслідком є рівніший поділ публічних ресурсів, вищий рівень якості життя, задоволення публічними послугами, прозорість і вірогідність органів державної влади, активніша участь громадян у громадському житті.

Нині, партиципаторний бюджет являє собою механізм, який передбачає найвищий рівень участі громадян – це інструмент, який дозволяє громадянам фактично брати участь в прийнятті рішень стосовно призначення частини коштів з місцевого бюджету. Його реалізація може відбуватись на різних адміністративних рівнях: починаючи з регіону загалом, містах, і завершуючи мікрорайонами або житловими масивами. Застосування такого бюджетування можливе також при опрацюванні бюджету окремої державної установи. Партиципаторний бюджет це не «сухий» інструмент управління спільнотою на рівні самоврядування. Це інструмент, який дозволяє

застосовувати особливий підхід, якщо йдеться про мислення щодо функціонування місцевих громад, управління місцевими громадами та формування напрямків їх розвитку.

Процес партиципаторного бюджетування включає в себе цілий ряд принципів та цінностей, завдяки яким відбувається справжнє спільне визначення мешканцями форми місцевої громади і які є виразом інноваційного та відкритого способу мислення стосовно розвитку громади. Нижче наведено ключові принципи та положення, без дотримання і реалізації яких неможливо, на нашу думку, говорити про партиципаторне бюджетування. Їх свідоме уникнення найчастіше призводить лише до поверхневих, так би мовити «фасадних» процесів, які ближче до плебісциту, ніж до дійсної спроби збільшення впливу мешканців на їх самоврядну спільноту.

До них належать: *підтримка активності мешканців; прозорість та відкритість процедури; відкритий та інклюзивний процес; забезпечення простору для обговорення (дебатів) за участю мешканців; результати процедури є обов'язковими до виконання; стратегічне (довгострокове) мислення.*

Рішення щодо реалізації партиципаторного бюджету повинно бути виваженим і базуватись на його сприйнятті як цільового регулярного механізму прийняття мешканцями спільних рішень стосовно подальшого розвитку даної місцевої громади. Застосування даного механізму повинно бути пов'язане зі стратегічним мисленням про збалансований (сталий) розвиток громади.

Партиципаторний бюджет є інструментом, який знаходиться під сильним впливом процесу «персоналізації» - остаточна форма процедури, яку ми називаємо партиципаторним бюджетуванням, може бути різною і залежати від того, де саме вона реалізується (необхідно брати до уваги не лише розмір місцевості, діючі правові процедури та місцевий контекст, але й також те, як давно в громаді запроваджено дану процедуру).

Україна лише набуває практичні навички та знання щодо партиципаторного бюджетування. Навіть в законодавстві здійснюється акцент на «бюджеті місцевого самоврядування», а не про залучення громад до реалізації міських ініціатив. Позитивні тенденції намітились з 2015 року, з часу реалізації польсько-українського проекту «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади».

За останній рік такий простий механізм впливу на владу здобув прихильність у багатьох містах України. Крім перших ініціаторів (Чернігів, Черкаси, Полтава, Луцьк), партиципаторний бюджет вже діє в 20 містах, а в 13 - знаходиться в процесі впровадження. Для мешканців міст така можливість – це певний тест на потенціал мобілізації громади у встановленні партнерських відносин з органами влади.

Позитивним прикладом реалізації партиципаторного бюджету став досвід м. Суми. В Сумах з 2017 року з метою підвищення рівня відкритості міської влади, впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до розподілу частини коштів міського бюджету м. Суми, вперше розпочав реалізацію громадський (партиципаторний) бюджет, який передбачав обсяг коштів громадського (партиципаторного) бюджету м. Суми на 2017 рік – 5000,0 тис. грн., 2018 рік – 6000,0 тис. грн., 2019 рік – 7000,0 тис. грн., 2020 рік – 8000,0 тис. гривень. З метою упорядкування порядку проведення проекту було підготовлено та затверджено 30 березня 2016 року № 504-МР Положення про громадський (партиципаторний) бюджет м. Суми (далі Положення), що визначило основні засади процесу взаємодії органів місцевого самоврядування міста Суми та громадян міста щодо впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до розподілу визначеної Сумською міською радою частини коштів міського бюджету. Відповідно до даного Положення громадський (партиципаторний) бюджет м. Суми – це частина міського бюджету міста Суми, обсяг якої визначений Сумською міською радою, а кошти громадського

(партиципаторного) бюджету м. Суми спрямовуються на реалізацію кращих проектів розвитку міста, які надійшли до Сумської міської ради від мешканців територіальної громади міста Суми. Для реалізації проекту проводиться конкурс, подані проекти виносяться на голосування (процес визначення жителями міста Суми (громадянами України віком від 16 років, які зареєстровані або проживають на території м. Суми, що підтверджується офіційними документами (довідкою про місце роботи, навчання, служби чи іншими документами, що підтверджують факт проживання в місті) проектів-переможців серед відібраних проектів шляхом заповнення бланку для голосування в паперовому або електронному вигляді).

Чи не вперше громада отримала реальну можливість запропонувати владі проекти, підтримані «знизу» і які здатні вирішувати актуальні локальні проблеми. Зокрема, в рамках реалізації проекту до Сумської міської ради протягом червня 2016 р було подано 75 проектів: 20 – загальноміських та 55 – локальних.

Після опрацювання проектів та їх аналізу фахівцями структурних підрозділів міської ради спільно з авторами на голосування було винесено 59 проектів, 11 з яких – загальноміські, 48 – локальні. Проголосувати можна було у одному з 43-х пунктів для голосування паперовим бланком з 24 жовтня по 6 листопада включно. Кожен мешканець міста міг обрати два проекти (один загальноміський та один локальний), або ж один із цих двох категорій. Голосування також відбувалось на сайті <http://initiativ.e-dem.in.ua/sumy>³. Переможцями голосування стали проекти, які набрали найбільшу кількість голосів за рейтинговою системою. Підсумки голосування затверджуються Координаційною радою з питань громадського (партиципаторного) бюджету м. Суми. Підтримані городянами проекти обов'язково мають бути реалізовані міською владою у 2017 році. Паралельно наступного року розпочинається і новий цикл громадського бюджету (обговорення правил, подача проектів, експертна оцінка, голосування, визначення переможців). Реалізація даного проекту стала можливою за участі

іноземних інвесторів, зокрема, таких як Фонд Східна Європа, що фінансується Швейцарською Конфедерацією та функціонує в рамках програми «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади (EGAP).

На прикладі успішної реалізації партиципаторного бюджетування у м. Суми, можна зробити прогноз, що в довгостроковій перспективі при отриманні позитивних щорічних результатів стане можливим і формування стратегічного мислення у мешканців громади, яка має навчитись ініціювати саме те, що їй потрібно та обирати необхідні проекти.

Висновок. Таким чином, партиципаторний бюджет є важливим інструментом впливу громади на розвиток рідного міста\території. Мешкані міста не просто залучаються до процесу управління містом, а й долучаються до процесів обговорення його проблем та спільно знаходять способи їх вирішення. Партиципаторне бюджетування призводить в кінцевому рахунку до формування співвідповідальності за публічно прийняті рішення, що відповідає філософії самоврядного демократичного мислення. Останнє є особливо актуальним, адже досить тривалий час українська державність формувалась на фоні ігнорування потенціалу місцевих громад, штучно створюючи неприродні перешкоди наявним ініціативам. Події останніх років довели, що зміни можливі, якщо будуть функціонувати реальні, правильно сплановані та запроваджені проекти, яким зокрема є паніципаторне бюджетування. Партиципаторний бюджет покликаний мінімізувати дисонанс між наявними можливостями та елементарною нездатністю частини населення адаптуватися до середовища впливу громади на муніципальне управління.

¹ Поняття «партиципаторний бюджет» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82

² Фондація Лабораторія суспільних досліджень та інновацій «Сточня» Стандарти процесів партиципаторного бюджетування в Польщі [Електронний ресурс] / Фондація Лабораторія суспільних досліджень та інновацій «Сточня». – 2015.- Видання друге.- С. 6-28. – Режим доступу: http://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2016/05/standardy_budzetow_wydanie-II-3.pdf.

РЕЗЮМЕ

Роговенко О.В., Пинчук Б.В. Партиципаторний бюджет місцевих громад

Представлена стаття досліджує інститут партиципаторного бюджетування, здійснює аналіз передумов для його запровадження в Україні на основі кращого європейського та світового досвіду, успішної практики організації та проведення партиципаторного бюджетування у м. Суми у поточному році.

Ключові слова: партиципаторний бюджет, партиципаторне бюджетування

РЕЗЮМЕ

Роговенко О.В., Пинчук Б.В. Партиципаторный бюджет местных общин

Представленная статья исследует институт партиципаторного бюджета, осуществляет анализ предпосылок для его применения на основе лучшего европейского и мирового опыта, успешной практики организации проведения партиципаторного бюджета в г. Сумы в поточном году.

Ключевые слова: партиципаторный бюджет, процесс реализации партиципаторного бюджета

Summary

Rohovenko O.V., Pinchuk B.V. Participative Budgets of Local Communities

Presented article explores the institute of participative budget, analyzes the prerequisites for its application based on the best European and world experience, the successful practice of the organization of the participative budget in Sumy during the current year.

Keywords: the participative budget, the process of implementing the participative budget